

Ein fyrimynd hjá øllum lærarum

HANN HEVUR VÍGT **FØROYSKA** MÁLINUM STÓRAN PART AV **LÍVI** SÍNUM. HEVUR ÓTROYTTILIGA **GREINAÐ** OG GRANSKAÐ OG **SKRIVAÐ** UM OKKARA **MÁL**. Í VETUR GAV HANN ÚT **STÓRVERKIÐ** MÁLSLIGAR **RANNSÓKNIR**, GREINIR OG **HUGLEIÐINGAR** NÚ GEVUR HANN STÓRU **ORÐALAGSLÆRUNA** ÚT Í NÝGGJARI **ÚTGÁVU**

Árni Dahl

Tað var rembingarárið, 1968, at vit – triggir unglingar úr 4. flokki læraraskúlans – komu í starvslæru í føroyskum í einum 1. real á nýggja venjingarskúlanum á Frælsinum. Skúlabørnini vóru um 14 ára aldur.

Fyrstu tímarnar eygleiddu vit, og vit sótu steinbýttir, so væl hesi ungu dugdu føroysku mállæruna, ja, tey bestu teirra dugdu so nógv betur enn vit, sum høvdu gingið sjei ár í fólkskúla, fyra ár í millumskúla og eitt ár í realflokki. Umframt høvdu vit gingið í fyrireikingarflokki til Læraraskúlan, og nú høvdu vit – um 22 ára gamlir – sett á okkara fjórða og seinasta ár í læraraútbúgvingini.

Ein høvuðsorsøk var maðurin, ið stundum stóð við talvuna og greiddi frá, stundum sat aftast í skúlahølinum og spurdi greiðar, stuttar og beinraknar spurningar.

Hann æt Jeffrei Henriksen, er føddur í Sørvági í 1930. Hann tók læraraprógvi í 1950, var lærari í Bø og Gásadali 1950-55, á Eiði 1955-60, í Tórshavnar kommunuskúla 1960-68, og hetta summarið, í 1968, var hann settur sum stjóri á nýstovnaða venjingarskúla Læraraskúlans, og hann røkti hetta starvið til 1981, tá ið hann varð settur sum lektari á Læraraskúlanum, har hann hevði havt nakrar fáar vikutímar árinum frá 1968. Starvið á Læraraskúlanum røkti hann, til hann legði frá sær í 1995.

Latínska orðið amo merkir at elska. Úr tí er runnið orðið amatørur, sum ofta verður brúkt í niðrandi merking, men tað merkir bara ein, ið elskar tað, hann ella hon fæst við. Vit kunnu siga, at Jeffrei hevði ikki stundir at taka ta stóru akademisku útbúgvingina, sum hann hevði evnir at taka í eini handarvending, men hann tók tó exam. art. prógv í norðurlenskum serliga føroyskum máli og bókmentum eftir tvey ára lestur – í 1982.

Og ongum – er hann enn bachelorur, meistari, ph.d., ella doktari í málfrøði – hevði runnið til hugs, at nevnt Jeffrei amatør í neilgari merking, tí øll ásanna, at helst er eingin á hesum granskingsarøkinum, sum hevur so holla vitan sum júst hann. Ungur sló hann gluggarnar frá, og hann hevur sum fáur annar fylgt við á tí granskingsarøki, sum eitur almenn

málfrøði. Øll tey, sum fáast við føroyskt mál, vita um hansara avrik, og millum fremstu málfrøðingar, ið fingist hava við føroyskt – flestir teirra útlendingar – er hann hátt í metum. Okkum, sum var til eydnu lagað at arbeiða saman við hesum manni, er hann altíð ein vellandi kelda av kunnleika og ein fyrimynd: arbeiðssamur, greiður, rúmur, tá ið kom til nýggj rák.

At arbeiða við honum sum stjóra hesi fyrstu árinum á Venjingarskúlanum var sum ein opinbering. Brotið varð við gamla vanahugsan og nýggjar gøtur tráddar. Nógvar av teimum hugsanum, hann gjørdi sær um skúlskap, eru savnaðar í bókini "Uppaling og skúlskapur", sum Forlagið Sprotin gav út í 2007.

Sama forlag gav í 2010 út stórverk hansara: "Málsligar rannsóknir, greinir og hugleiðingar", sum nøkur orð verða søgd um her:

- Bókin er skift sundur í tólv partar, sum stutt kunnu lýsast soleiðis:
1. Soga og sjónarmið viðger tættir, ið hava framt ella darvað føroysku málmenningina. Her verður nógv komið inn á málrøkt og orðasmið.
  2. Málbrigdi eru 46 málteigar, sum Jeffrei skrivaði til blaðið "14. september" árinum frá 1990 til 1993. Okkurt er stytt og okkurt broytt. Sjei av teigunum hava ikki verið prentaðir áður.
  3. Máltáttur. Jeffrei umboðaði Móðurmálslærarafelagið í Málnevndini drúgt áramál. Málnevndarlimir skrivaðu árinum 1999-2000 útvarpinum stuttan tótt til morgunsendingina. Her eru tríati teirra prentaðir.
  4. Mállæra og málrøkt viðger mest parsagnorð, umljóð og treinging.
  5. Málfrøðiheiti fæst sum vera man mest við hugtøk og heiti. Ikki minst forvitnisligt er at síggja, hvussu væl maður í stuttum dugir at greiða frá teimum trimum høvuðsmátunum at greina setningar: Merkingarlígar setningsgreining, orðalagslígar setningsgreining og greinandi setningsgreining.

Í sambandi við henda partin eigur at verða nevnt, at Jeffrei í 2003 læt úr hondum stórverkið "Mál- og bókmentaorðalisti", har hann í formálinum m.a. so beinrakið sigur:

"Í fróðskaparhøpi fara rímiliga framvegis javnan at verða nýtt fremmandaheiti heldur enn føroysk. Tað vil so vera. Men helst í kunnandi lesnaði lættir um at læra nýggj hugtøk á móðurmálinum heldur enn við fremmandaoðum. Í øðrum lagi er mangan stiltørvur á í heldur gerandisligari nýtslu at kunna skifta millum ymisk samnevi."

6. Orðalagskanningar fevna um dyggar og fróðligar kanningar av: Navnhátti ella lýsingarhátti í føroyskum, fallsamsvari í føroyskum, málsligum samsvari í "Færøske folkesagn og æventyr", samsvari í føroyskum málforum, og tátturin endar við tí sera nágreiniligu viðgerðini, ið nevnd verður "Staðliðir, støða teirra í setninginum."

Her slóðar Jeffrei nýggjar ræsur í føroyskari móðurmálsgranskning.

7. Orðafeingi og rættskriving fevnir um tær forvitnisligu kanningarnar, sum Jeffrei gjørdi av rættskrivingarroyndini, ið gjørd var í 1948 í Havn, Klaksvík, á Tvøroyri, í Gøtu, og á Toftum, og her leggur hann eisini fram kanningina frá 1958 um orðatílfarið í barnastilum, gjørd í Eiðis skúla.

8. Móðurmálsundirvísing. Her verður í serstøkum greinum ætlað um, hvat ið er skilagott at gera við mállæruna í yngstu flokkum fólkskúlans og í miðdeild fólkskúlans. Umframt verður komið inn á, hvussu týðningarmikið tað er fyri rættskrivingina, at stavurin a verður nevndur [æ] og y [i].

9. At læra (onnur) mál snýr seg um at skilja hvønn annan í Norðurlondum og um danskt í Føroyum.

10. Týðingar og

11. Millumtjóðamál víkja báðir at áhuga høvundsins fyri "gjørda" málinum ESPERANTO. Í hesum sambandi kann verða nevnt, at Jeffrei tíðliga lærði seg hetta málið, og hann hevur skrivað lærubókurnar: "Esperantobókin", 1987, "Esperantobókin II", orðalisti, 2000. Hann hevur eisini týtt barnabókina hjá Marionnu Debes "Sonurin" til esperanto "La Filo", 1990. Hann hevur eisini greitt úr hondum tilfarið um Esperanto, sum liggur á heimasíðuni hjá føroysku málnevndini – sí <http://www.fmn.fo/esp/esp.htm>.

Í 10. deild hevur hann týtt ymiskt úr Esperanto-tíðaritinum MONATO, og so hevur hann týtt fróðligu greinina hjá Klaus Schubert um Esperanto sum millumlið, tá ið teldutýtt verður millum mál: "Frá gjørdum máli til mál hjá gjørdum intelligensi". Fyrilestur hildin í Vín í 1987.

12. Upprunafrøði o.a. leggur fyri við einum stubba, sum vísir okkum á, hvussu hent amboð tað hevði verið at átt eina føroyska upprunafrøðiliga orðabók. Og so eru aðrar áhugaverdar greinir t.d. "Lokki í norrønu gudaalæruni" og "Tvey kvæði eftir Jens Hendrik Djurhuus, yngra sjóvarbóndan", sum eg giti mær til man vera høvuðsritgerðin, hann skrivaði til exam.art próvtøkuna í 1982. Greinin er bött og økt í 2009.